

Resumé

Afhandlingen beskæftiger sig med en retlig forskningsramme, dvs. kort sagt de særlige grundantagelser (nøglebegreber, ideer, teorier) og den metode, som en bestemt juridisk forskning kræver. Den handler specifikt om den skatteretlige forskningsramme, som danske skatteretsforskere primært har anvendt i ph.d.-afhandlinger og disputatser fra 1999 til 2024 til juridisk forskning i skatteret ved danske universiteter. I afhandlingen kaldes denne forskningsramme for "Det Modernistiske Retsparadigme", DMR.

Forskningsrammer bidrager til, at der bliver produceret en bestemt slags viden. De bidrager til, at forskere får øje på, at der er noget, der skal forklares, eller at der er et problem, der skal løses. De er med til at bestemme, hvad der udgør en acceptabel videnskabelig forklaring eller løsning. De har indflydelse på, hvilke forskningsspørgsmål der anses for at være relevante og meningsfulde. Men ved at udpege noget som relevant forskning har de også indflydelse på, hvilken viden der ikke produceres.

Med afhandlingen kobles DMR op på teori, og der skabes en model af forskningsrammen. Denne ramme foretager jeg en kritisk analyse af. Formålet er at give adgang til en dybere viden fra et videnskabsteoretisk perspektiv om DMR's begrænsninger og muligheder og på den baggrund at skitsere en anden og anderledes konstruktivistisk juridisk forskningsramme, som understøtter en anden videnskabelig tilgang til juridisk forskning i skatteret end den tilgang, som DMR tilbyder. Afhandlingen indeholder således et teoretisk, sammenhængende bud på, hvordan DMR kan formuleres med Bruno Latour (fransk filosof, antropolog og sociolog, 1947-2022) ud fra en konstruktivistisk videnskabsteoretisk position og med brug af Thomas Kuhns (amerikansk videnskabsfilosof og historiker, 1922-1996) paradigmatheori og hans model for paradigmer, "disciplinmatrixen". DMR er således formuleret i overensstemmelse med disciplinmatrixen, der består af "metafysiske forudsætninger", "symbolske generalisationer", "værdier" og "mønstreksempler". Og det vises, hvordan DMR er udtryk for moderne tænkning, og at tanker om retsstaten og dens idealer er indlejret i DMR.

Afhandlingens italesættelse af DMR ved hjælp af Kuhns paradigmatheori udgør skatteretlig grundforskning og bidrager til at skabe et teoretisk grundlag for en videreudvikling af juridisk grundforskning ved at bidrage til skatteretlige forskning og juridisk videnskabsteori.

DMR's metafysiske forudsætninger udgøres af det, som i afhandlingen kaldes "det forvaltningsretlige univers", og de består af syv hovedforudsætninger:

- 1) Forvaltningsretten er den ret, der udøves af forvaltningen, og hvis virksomhed er afledt.
- 2) Den afledte virksomhed hænger sammen med den demokratiske styreform.
- 3) Den demokratiske styreform indebærer legalitetsprincippet selvfølgelighed.
- 4) Legalitetsprincippet indebærer sondring mellem skrevne og uskrevne hierarkiske retskilder.
- 5) Domstolene kontrollerer forvaltningens virksomhed ved afgørelse af spørgsmål, der forelægges dem ved at anvende normer, som findes i retskilderne.
- 6) De normer, domstolene kan forventes at anvende, kaldes gældende ret.
- 7) Gældende ret findes ved brug af juridisk metode.

DMR's symbolske generalisationer udgøres af de generelt formulerede og accepterede regler, der anvendes af skatteretsforskere uden tøven eller afvigelser, når de fastlægger gældende ret. Disse regler er formuleret direkte i lovgivningen, eller de er formuleret på baggrund af en fortolkning af en retskilde. DMR's værdier består af seks metodologiske principper:

Nyhedsværdi, nøjagtighed, hjælp til juristen, kumulativ vidensudvikling, støtte til det forvaltningsretlige univers og bedre regler i fremtiden. DMR's mønstereksempler udgøres af Thøger Nielsens (dansk professor i skatteret, 1919-1996) hovedværk fra 1965-1972, Indkomstbeskatning I-2 og Poul Andersens (dansk professor i forvaltningsret, 1888-1977) Om ugyldige forvaltningsakter fra 1924.

Afhandlingen analyserer DMR og giver et svar på, hvad dette paradigme er, hvad det kan, og hvad det ikke kan. Og der gives svar på, hvad det gør; hvilke konsekvenser det har for forskningsprocessen, forskningsspørgsmålene, forskningsproduktet og for forskeren selv, og på hvilke præmisser forskningen foregår. DMR's grundantagelser er tilsyneladende ikke tidligere i en dansk kontekst forsøgt udforsket og kritisk analyseret ud fra en eksplicit og beskrevet videnskabsteoretisk position. I afhandlingen vises det, at der med et klart videnskabsteoretisk formuleret paradigme tilvejebringes et videnskabeligt grundlag, der kan bruges til at analysere og udforske paradigmet nærmere og levere et forskningsprodukt om paradigmet, der bidrager til en dybere forståelse af den skatteretlige forskningsramme: den verden, som den opererer i, som den er medskabere af, og som den selv er et produkt af.

Det konkluderes, at DMR ikke er i stand til at forklare og producere viden om den oplevede virkelighed, hvor skatteretten udøves, og at den har ringe forklaringsværdi og forklaringssevne i en nutidig dansk velfærdskontekst. Analyserne af DMR viser, at DMR ikke har et sprog for indholdet af den møjsommelige konstruktionsproces, som fører til, at der eksplicit findes noget i en retlig kontekst i tilfælde, hvor lovgiver og domstolene ikke har været en del af den. Dvs., at spørgsmålet om, hvorfor der overhovedet opstår en administrativ praksis på et område, falder uden for de spørgsmål, som DMR har et sprog for, og spørgsmålet eksisterer derfor ikke inden for DMR. Det betyder, at en stor del af årsagerne til skatterettens dynamik og udvikling falder uden for det område, som DMR kan forklare. Det vises, at DMR's retsontologi har den konsekvens, at studier af skatterettens dynamik stort set er udelukket, fordi både faktum og norm inden for DMR anses for at være givet på forhånd som både statiske og passive entiteter.

I afhandlingen argumenteres der for, at der er forskellige risici forbundet med at opretholde DMR som det stort set eneste paradigme for forskning i skatteret, og der argumenteres for, at der er visse risici forbundet med ikke at udvikle en alternativ skatteretsforskningsramme. Der argumenteres således for, at DMR tilgodeser en snæver brugerinteresse med risiko for, at skatteretsforskningen sker på bekostning af andre, væsentlige interesser, og at DMR indebærer, at nye begreber og dermed væsentlige dele af den skatteretlige virkelighed ikke kan italesættes og udvikles, fordi den befinder sig i DMR's blinde vinkel, og at derfor er risiko for, at den skatteretlige forskning mister evne til at sikre og bidrage til det velfærdssamfund, vi kender i dag, og til at udtænke visioner for et fremtidigt samfund.

På baggrund af analysen af DMR giver afhandlingen et konstruktivistisk, sammenhængende bud på en anden, supplerende retsforskningsramme: "Den konstruktivistiske retsforskningsramme", DKR. DKR er udviklet på baggrund af en konstruktivistisk videnskabsteoretisk position og Kuhns og Latours ontologi og med afsæt i de risici, der er forbundet med ikke at udvikle en supplerende forskningsramme til forskning i skatteret. DKR betragter spørgsmålet om ontologi som centralt i retsforskning og der argumenteres for, hvorfor DKR kan ses som et udtryk for et forsøg på at formidle det, der i afhandlingen kaldes "en ontologisk vending" i retsforskning. DKR forudsætter, at forskeren som det indledende forskningsspørgsmål skal stille det, der i afhandlingen kaldes "det ontologiske spørgsmål". DKR udtrykker herved et forsøg på at flytte forskningens udgangspunkt bort fra DMR's forestilling om, at forskeren blot ved korrekt at følge den juridiske metode kan sikre, at den viden, der produceres, kan betegnes som sikker, videnskabelig viden. DKR er til en vis grad et udtryk for ontologisk konstruktivisme i den forstand, at det inden for DKR antages, at alle

begreber, fx køn, race, fattigdom, beskatning, armlængdeprincip, skattepligtig indkomst, aktieselskab, finansielt instrument etc., er skabt af deres begreber, og at de eksisterer som en del af virkeligheden, hvorfor virkeligheden er skabt af sine begreber.

Afhandlingen besvarer problemformuleringen, som lyder: Hvordan påvirker DMR retsforskning anderledes end den DKR set fra et videnskabsteoretisk perspektiv? I afhandlingen konkluderes det, at spørgsmål, der forudsætter en ontologi, ifølge hvilken alt har evne til at handle, og intet eksisterer på forhånd, er meningsløse inden for DMR, men meningsfulde inden for DKR. De verdener, der eksisterer inden for DMR og DKR, og den måde, hvorpå disse verdener eksisterer, er ganske forskellige, og det indebærer, at de forskningsspørgsmål, der meningsfuldt kan stilles inden for DMR og DKR, ligeledes er forskellige, ligesom den metode, der anvendes til besvarelse, er forskellig.

DMR og DKR trækker forskellige aspekter af retten frem, og de forudsætter, at ret eksisterer og skabes på helt forskellige måder. Videnskabsteoretisk kan man sige, at begge retsforskningsrammer "derinde" skaber, hvad ret handler om, og at de skaber ret ganske forskelligt; de forudsætter altså, at ret eksisterer på ganske forskellige måder. Hvor DMR forudsætter, at verden og tingene i verden; fx norm, faktum lovgivers vilje, lovens ånd og mening, gældende ret etc., er givet på forhånd, uanset hvordan retsforskeren nærmer sig dem, så forudsætter DKR, at alt har agens og indgår i relationer med hinanden og derved konstant skaber, genskaber og forandrer hinanden. Inden for DKR er det således meningsløst at hævde, at noget eksisterer på forhånd som en passiv substans, der ikke kan gøre noget selv, men som i stedet afhænger af nogle forudbestemte mekaniske love. DMR og DKR tematiserer desuden, hvad ret handler om (forstået som det, den regulerer) ganske forskelligt. Hvor DMR tematiserer, hvad ret regulerer ud fra, hvordan fakta kan erkendes eller bevises, tematiserer DKR, hvad ret regulerer ud fra, hvordan de faktiske forhold, som en regel påpeger at regulere, i første omgang overhovedet kommer til eksistens i en retlig sammenhæng.

Når DMR forudsætter, at verden eksisterer på forhånd, og at retsforskeren ikke er medskaber af verden, så forhindrer DMR forudsætningsvist retsforskeren i at udøve en videnskabelig metarefleksion om verdens eksistens og dermed tage eksplicit stilling til grundlaget for, at forskeren mener, at noget bør udforskes. Som følge heraf udelukker DMR, i modsætning til DKR, på grund af sine forudsætninger problemorienteret forskning, i den forstand at forskeren forholder sig kritisk og undersøgende til en samfundsmæssig problemstilling og lægger sine teoretiske præmisser klart frem.

DKR forudsætter helt anderledes, at det er forskerens egne begreber (f.eks. norm, faktum, lovgivers vilje, lovens ånd og mening, gældende ret etc.), der sætter forskeren i stand til at tale om disse ting, og som får dem til at eksistere i en retlig kontekst. DKR forudsætter, i modsætning til DMR, at retsforskeren bliver en direkte deltager i den måde, hvorpå det retlige skabes og repræsenteres, og at forskeren dermed er en deltager i den verden, der derved skabes - og derfor har et ansvar for sin forskning. DKR fremhæver dette ansvar som en klart eksplicit værdi og DKR forudsætter, ved at kræve, at det ontologiske spørgsmål stilles, at forskeren tager stilling til, på hvilket grundlag forskeren mener, at noget skal vises. DKR forudsætter, at forskeren transparent problematiserer ret og samfund i lyset af videnskabsteoretiske positioner og klart præsenterer sin metode, sine metodologiske principper og sine værdier i Kuhnsk forstand, så de kommunikerer til andre på en måde, der er åben for videnskabelig kritik og videnskabelig kvalitetsvurdering. DKR forudsætter, i modsætning til DMR, at retsforskere ikke kan vide noget om, hvordan ret udøves, uden at undersøge selve retsudøvelsen; retsforskere kan derfor ikke på baggrund af forudsætningerne i DMR konkludere noget om, hvordan ret udøves. Og DKR forudsætter, at alt, med Latours begreb "aktanter", kan være involveret i en retlig undersøgelse, og dermed ikke, som i DMR alene, retskilder.

DMR giver grundlag for en retsforskning, hvor retsforskeren er berettiget til en ”moderne ubekymrethed” og ”bare kan gå i gang” med at udforske en uafhængig verden derude, som er ”lige til at gå ombord i”, og som ligger klar foran forskeren, parat til at blive opdaget ved neutrale og objektive målinger, registreringer og beskrivelser, og hvor retsforskeren kan finde norm, faktum og gældende ret. I direkte modsætning til DMR afviser DKR en sådan ”moderne ubekymrethed” og sætter det ontologiske spørgsmål frem som retsforskningen indledende spørgsmål og retter sit fokus mod omstændighederne ved en verdens eksistens og den møjsommelige konstruktionsproces, der har ført til dens eksistens. DKR tillægger vores opfattelse af, hvordan den verden og dens genstande findes, som vi forudsætter, når vi forsker, den væsentligste og mest afgørende betydning for de forskningsspørgsmål, vi kan stille. Spørgsmålet om ontologi udgør således det centrale udgangspunkt for retsforskning inden for DKR, hvor spørgsmålet om ontologi inden for DMR ikke stilles eksplicit, men hvor svaret herpå blot antages; at verden er givet på forhånd.

Den ontologiske vending, som DKR indeholder, indebærer at forestillingen om, at der bag en retskildes tekstlige fremtoning ligger en gældende ret, som kan nås og opdages og afdækkes ved at bruge den retsdogmatiske metode korrekt (hvad der i afhandlingen kaldes ”metodetro”) er en illusion: Inden for DKR er der ingen gældende ret i teksten, (der er heller ikke en mening i teksten), der skabes en opfattelse af gældende ret med teksten.

DKR kræver gennemsigtighed på mange niveauer; det kræver, at forskningen giver sig til kende, at den forsøger at eksplicite, i hvis interesse den udføres, og den forudsætter, at det valgte perspektiv præsenteres tydeligt. DKR tilbyder i modsætning til DMR en platform, hvorfra retsforskere kan stille kritiske spørgsmål til en rådende retstilstand og helt overordnet til ”det etablerede”, forstået som faste antagelser eller opfattelser af selvfølgelige sammenhænge.